

Ділові папери

*(ДИДАКТИЧНИЙ МАТЕРІАЛ
ДЛЯ УРОКІВ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ)*

Ділові папери

Знай, папери в житті – не хмари
І не плід канцелярій нудних:
Ділові необхідні папери
У стосунках людей ділових.

Бо спілкуються люди й народи,
А де ж досвіду візьмеш ти, де?
Різні є *торговельні угоди*,
Міжнародні контракти й т.д.

У стосунках бувають моменти:
Виникає чи сумнів, чи спір, -
На сторожі стоять документи.
Зобов'язання чи договір.

В канцелярію йди діловодства,
Любий друже, Михась чи Андрій.
Якщо хочеш засвоїти мову
У частині її діловій.

(Д.Білоус)

Документ

Основний вид ділових паперів, який має чітку композицію, належним чином оформлений, і вміщує достовірну інформацію.

Зразок

У К А З
Президента Їжака
в Державі Зелен- Діброві

Як відомо, на території Зелен-Діброви
створені всі умови
для розвитку кожної мови.

Оскільки ж українська –

Державна й офіційна, то доцільна.
У зв'язку з цим канцелярія Президента

Розробила зразки і моделі

Для використання в кожній оселі,

Рекомендації для наших кіл

З додержанням цих чинників і ознак.

Президент Їжак.

(Д.Білоус)

Заява

Інформаційний документ, який адресується установі або посадовій особі і містить прохання або пропозицію.

У заяві обов'язково треба писати, кому вона адресована і від імені кого написана. *Прізвище особи*, яка звертається із заявою, має форму *родового відмінка без прийменника*.

Заяви бувають особистими (пишуться від руки) та *службовими* (пишуться на готових бланках).

Зразок № 1

*Директору Кароліно-Бугазької загальноосвітньої
санаторної школи-інтернату
Кувишинову Костянтину Івановичу
Петрова Олександра Івановича,
Учня 6 класу одеської загальноосвітньої школи
№ 5, який проживає в м. Одеса.*

Заява

*У зв'язку з проходженням лікування прошу зарахувати мене учнем
шостого класу К-Бугазької школи-інтернату.*

До заяви додаю такі документи:

- 1. Путівку обласного управління освіти і наукової діяльності № 324.*
- 2. Свідоцтво про народження (ксерокопія).*
- 3. Особову справу.*
- 4. Медичні документи.*

22 лютого 2012 р.

О. Петров

Розписка

Документ службового або приватного характеру, який підтверджує передачу, одержання документів, грошей, товарів, продуктів та ін. і завірений підписом одержувача.

Зразок № 1

Розписка

Мною, учнем 9 класу К-Бугазької школи-інтернату Петровим Олександром Івановичем, одержано від завідувача шкільної бібліотеки Р.О.Скліфасовської для тимчасового користування на час літніх канікул 1 (один) підручник з географії, 1 (один) підручник з історії України..

31 травня 2012 р.

О.Петров.

Зразок № 2

Розписка

Я, Корчова Марія Павлівна, одержала 1 червня 2021 року від Житомирського Франца Антоновича 150 (сто п'ятдесят) гривень.

Зобов'язуюсь дану суму повернути 5 червня 2021 року.

Дата

01.06.2012 р.

Підпис

М.П. Корчова

Засвідчення підпису

Підпис

Доповідна записка

Це службовий документ на ім'я керівника установи з викладом певного питання, а також з висновками та пропозиціями.

Кутовий штамп

Директорові заводу
“Маяк”
Л.І.Конончуку

Доповідна записка

06.03. 12.

Про оздоровлення дітей
працівників заводу

Згідно з рішенням Ради трудового колективу заводу “Маяк” профком підготував пропозиції щодо оздоровлення дітей працівників заводу.

Для здійснення розробленої програми необхідно провести часткову реконструкцію профілакторію.

Голова профкому _____ Т.І.Осадчук
(підпис)

Пояснювальна записка

Укладається для пояснення ситуації, що склалася, фактів, дій або вчинків людини на вимогу керівника. А в деяких випадках – з ініціативи підлеглого.

*Директору К-Бугазької
загальноосвітньої санаторної
школи-інтернату
Кувишинову К.І.*

Пояснювальна записка

06.01.12.

Я не мав змоги вчасно приступити до занять у зв'язку з тим, що захворів і лежав у лікарні. Факт хвороби підтверджується довідкою.

Учень 9 класу

С.І.Петров

Доручення

Це документ, який виражає юридичну довіру особі при здійсненні яких-небудь юридичних дій, а також з метою одержання грошових коштів.

Зразок № 1

Доручення

Я, Лукашевич Оксана Іванівна, доручаю своєму однокласникові Олексієнку Анатолію Петровичу одержати в К-Бугазькому відділенні зв'язку три бандеролі на моє ім'я.

5 квітня 2012 р. (підпис) О.Лукашевич

Підпис учениці О.І.Тернової засвідчую:

*секретар К-Бугазької
школи-інтернату (підпис)
5 квітня 2012 р*

О.І.Полякова

Замітка

Один з різновидів ділових паперів, вміщує стислий запис думок, спостережень, подій тощо.

Що таке замітка

Заміткою захоплений,
сам добре знаєш ти:
це *стислий запис, зроблений*
для певної мети.

Думки чи спостереження
для вчинків і для дій –
для довшого збереження
у пам'яті людській.

Статейка до газети,
що пишем ми незрідка.
Та знаєш сам про це ти –
це, власне, теж замітка.

(Д.Білоус)

Протокол

Протокол складається з двох частин: *вступної й основної.*

У протоколі ставиться його номер, назва організації, вказується дата, кількість присутніх. Порядок денний, кожне питання пронумеровується.

Протокол

Хай думок не кожен порух,
Та чи єдність, чи розкол,-
Все, що відбулось на зборах,
Вам розкаже Протокол.

Склад президі, присутні
(кількість їх), порядок дня.
Основні думки присутні –
План, конкретні завдання.

Що зробив наш осередок
(все важливе, непросте).
Слухали: про те-то й то-то,
Ухвалили: те-то й те...

Протоколи ще бувають
Дещо схожими на акт,
Документ, який складають
Про подію, певний факт.

Між державами угоди
Про кордон чи про футбол,-
Підписали на нараді
І складали – Протокол.

(Д.Білоус)

Зразок

Протокол № 5

*Зборів колективу Київського науково-дослідного інституту
“Проект”.*

15 грудня 2011 року.

*Присутні: директор інституту А.Ю.Коваль, заступник директора
О.К.Петренко і 150 осіб.*

Відсутні: 10 осіб (через хворобу), 5 осіб у відрадженні.

Порядок денний

1. Затвердження плану роботи колективу на 2012 рік.

2. Затвердження складу комісії з питань контролю дисципліни.

1 питання

Слухали: доповідь директора інституту А.Ю.Ковалю про план роботи науково-дослідного інституту “Проект” на 2012 рік.

Виступили: Козубовський Л.К., Мороз О.П., Бондар О.В. з пропозицією підтримати та затвердити план роботи науково-дослідного інституту “Проект” на 2012 рік.

Ухвалили: Затвердити план роботи науково-дослідного інституту “Проект” на 2012 рік.

2 питання

Слухали: інформацію заступника директора інституту О.К.Петренка про стан дисципліни в колективі та необхідність створення комісії з питань контролю дисципліни.

Виступили: Шевченко Т.М., Сидоренко О.П., Кулинич А.В., Ткаченко Т.В. з пропозицією включити до складу комісії 10 осіб.

Ухвалили: до 10.01 2012 р. створити комісію з питань контролю дисципліни в інституті в складі 10 осіб. Список додається.

Голова зборів

О.І.Іваненко

Секретар

О.В.Котенко

Витяг з протоколу

Один з видів документації. Він містить номер відповідного документа, назву органу, засідання, наради, дату, порядок денний і текст з цього питання.

Зразок

*Витяг з протоколу № 3
засідання Ради трудового колективу
від 17 березня 2012 року*

Слухали: заяву А.В.Охріменка з клопотанням колективу майстерні про виділення путівки до лікувального санаторію “Променистий”.

Ухвалили: виділити А.В.Охріменку путівки до санаторію “Променистий”.

Оригінал підписали:

Голова засідання:
Секретар

В.Ф.Прилюк
М.А.Житомирська

Автобіографія

Офіційний діловий документ (стислий опис свого життя). Пишуть автобіографію від руки; тип мовлення – розповідь від першої особи; всі відомості подаються у хронологічному порядку.

Автобіографія, -ї, ор. –єю. Опис свого життя. *Я шукаю завжди у творах поета не автобіографії.., а такого чогось, що не одного обходило б (Леся Українка).*

Біографія

Опис чийогось життя й діяльності. Вона не могла розповісти свою біографію, надто багато неприємних деталей було в ній (Л.Дмитерко).

Зразок

Автобіографія

Я, Литвинчук Марія Павлівна, народилася 15 вересня 1965 року в м. Полтаві, в сім'ї службовців.

У 1972 році вступила до 1 класу Полтавської середньої школи № 5, яку закінчила в 1982 році.

З 1982 року по 1986 рік – студентка Полтавського педагогічного інституту. В 1986 році закінчила інститут і за призначенням працюю до цього часу вчителем математики середньої школи № 11 м. Полтави.

Батько, Отаманчук Павло Михайлович, службовець. Зараз на пенсії.

Мати, Отаманчук Ганна Олександрівна, вчителька, теж пенсіонерка.

Чоловік, Литвиненко Сергій Олександрович, 1958 року народження, працює інженером на Полтавському вагоноремонтному заводі.

Син, Литвиненко Сергій Олександрович, 1990 року народження, студент Полтавського педагогічного інституту.

Дочка, Литвиненко Ольга Олександрівна. 2000 року народження,
вчиться у школі.

11 червня 2012 р.

М.П.Литвиненко

Пам'ятки для уроків з розвитку зв'язного мовлення в 5-9 класах

Як виконувати роботу над помилками

1. Уважно прочитай слово, в якому допущена помилка. Знайди його в словнику, запиши.
2. Підкресли у слові орфограми, постав наголос.
3. Визнач частину мови, до якої належить слово (усно).
4. Поясни орфограму, повтори відповідне правило.
5. Підбери два – три приклади на те саме правило, запиши їх, познач орфограму.
6. Якщо допущена пунктуаційна помилка, визнач у реченні граматичну основу, з'ясуй, яким є речення: простим чи складним, чи є в ньому однорідні члени, звертання, вставні слова.

ОСНОВНІ ВИДИ ПОМИЛОК, ЯКІ МОЖУТЬ ЗУСТРІЧАТИСЯ В МОВЛЕННІ

Види помилок	В чому полягають помилки
В усному і писем-ному мовленні:	а) тема розкрита неповно; про щось сказано недостатньо б) є щось зайве

1. Помилки в змісті (З)	в) перекручені факти чи події г) не проведена основна думка г) матеріал не цілком підпорядкований основній думці д) думка викладається непослідовно
2. Мовленнєві помилки (М)	а) слово вжите не в тому значенні б) вжите зайве слово в) невиправдані повторення слова чи однакових за структурою речень г) невиправдано поєднуються слова за змістом г) вжиті мовні засоби, що не відповідають стилю і задуму висловлювання, епосі, що описується д) вжиті російські слова замість українських
3. Граматичні помилки (Г)	а) неправильно утворені слова б) слово вжите не в тій формі в) неправильно побудоване речення
Тільки в писемному мовленні 1. Орфографічні помилки (І) 2. Пунктуаційні помилки (У)	Неправильно написане слово Неправильно розставлені розділові знаки
Тільки в усному мовленні Орфоепічні помилки	Неправильно вимовлений звук, неправильно зроблений наголос

Як проводити самоконтроль над уникненням орфографічних помилок

- Записавши речення, перевірте, чи немає орфографічних помилок (в місцях їх найбільш можливої появи в реченні):
 - в словах-присудках;

Б) в словах, що відносяться до присудків;

В) в останньому і передостанньому словах простого речення (в тому числі частинах складного).

2. Кожне речення читайте два рази, не тільки зліва направо (від першого слова до останнього), а й справа наліво (від останнього до першого).
3. Перш ніж виправити знайдену орфографічну помилку, подумайте. Не зробіть нових помилок. Не виправляйте правильно написане.

Вимоги до мовлення

Яким повинно бути мовлення	Яких правил мовлення потрібно дотримуватись
ЗМІСТОВНИМ	<i>Підпорядковуйте своє висловлювання темі й основній думці, не говоріть і не пишіть зайвого</i>
ПОСЛІДОВНИМ	<i>Стежте за порядком викладу думок</i>
БАГАТИМ	<i>Уживайте різноманітні слова і речення: намагайтесь не повторювати тих самих слів і однакових речень</i>
ТОЧНИМ	<i>Уживайте найбільш точні слова</i>
ВИРАЗНИМ	<i>Добирайте слова і вирази, які найбільш яскраво передають основну думку</i>
ДОРЕЧНИМ	<i>Завжди зважайте, з ким розмовляєте і в яких умовах спілкування</i>
ПРАВИЛЬНИМ	<i>Правильно вимовляйте слова, правильно будуйте речення</i>

Як бути приємним співрозмовником

1. Вітайтеся і усміхайтеся перші.
2. Виявляйте дружнє ставлення до людей.

3. Не чекайте, доки вони виявлять до вас свої симпатії.
4. Дотримуйтеся вимог до мовлення та правил спілкування.
5. Цікавтеся людьми, що вас оточують, їхніми турботами і радощами.
6. Вживайте якомога більше слів, що підкреслюють шанобливе ставлення до людей: *даруйте, перепрошую, дякую, будь ласка, так вийшло, чи не змогли б ви тощо.*
7. У товаристві не намагайтеся переговорити всіх, дайте іншим можливість висловитися.
8. Будьте тактовні: спочатку зважте, чи нікого не образить те, що ви хочете сказати, а тоді вже говоріть.

*Як готуватися до усного повідомлення
на лінгвістичну тему*

1. Продумайте тему й основну думку висловлювання.
2. Повторіть відомості з мови, які потрібні для розкриття теми.
3. Виділіть у матеріалі головне і другорядне, встановіть послідовність у викладі думок.
4. Сформулюйте відповіді на кожний пункт запропонованого плану, доберіть приклади.
5. Для переходу від однієї думки до іншої використовуйте слова і словосполучення: *наприклад, прикладом можуть бути, крім того, таким чином, отже, по-перше, по-друге* та ін.
6. Будуйте відповідь, ураховуючи особливості наукового стилю (точність у доборі слів, дотримання чіткого порядку у викладі думок, доказовість, уживання слів-термінів).
7. Перекажіть уголос усе повідомлення.
8. Відповідаючи на уроці, не поспішайте, чітко діліть матеріал на частини, дотримуйтесь пауз.

План аналізу відповіді товариша

1. Як розкрито тему? (Повністю, в основному розкрито, не повністю).
2. Як викладено матеріал? (Зв'язно, логічно, правильно, точно.)

3. Які порушення допущено в послідовності викладу матеріалу?
4. Чи потребує відповідь товариша доповнення, уточнення?
5. Чи вдалий зачин висловлювання?
6. Чи добір лексичних засобів відповідає стилеві?
7. Чи наводяться приклади?
8. Загальна оцінка відповіді.

Як працювати над переказом

1. Прочитайте уважно текст.
2. Визначте його тему й основну думку.
3. Поділіть текст на частини і дайте їм заголовки.
4. З'ясуйте значення та правопис незрозумілих слів, розстановку розділових знаків.
5. Перекажіть текст, дотримуючись плану.
6. Пам'ятайте про вимоги до мовлення.

Як працювати над стислим переказом

1. Прослухайте(прочитайте) текст, визначте тему і основну думку.
2. Встановіть адресата і мету висловлювання.
3. Виділіть в тексті всі частини (основні і другорядні).
4. Визначте, які частини можна зняти, об'єднати, узагальнити.
5. Складіть план стислого переказу.
6. Доберіть узагальнюючі слова і речення.
7. Викладіть стисло кожную частину.
8. Перечитайте написаний вами текст. Встановіть, чи все в ньому буде зрозуміле тим, кому він буде адресований.

Як працювати над вибіркоvim переказом

1. Прослухайте (прочитайте) текст, з якого потрібно вибрати матеріал на задану тему.
2. Визначте його тему і основну думку.

3. Вдумайтесь в тему, запропоновану для вибіркового переказу.
4. Виберіть з тексту лише той матеріал, який необхідний для повного розкриття запропонованої теми.
5. Визначте основну думку переказу (вона може збігатися і не збігатися з основною думкою тексту).
6. Продумайте композицію переказу, тип мовлення (розповідь, опис, роздум) чи поєднання цих типів.
7. Складіть план переказу.
8. Випишіть слова-терміни, незрозумілі слова.
9. Доберіть слова та речення для зв'язку частин тексту.

***Як працювати над текстом переказу
наукового стилю***

1. Прослухайте (прочитайте) уважно текст.
2. Визначте тему і основну думку.
3. З'ясуйте значення незрозумілих слів.
4. Випишіть слова-терміни.
5. Поділіть текст на смислові частини, визначте в кожній з них підтему, основний і другорядний матеріал.
6. Складіть план.
7. Перекажіть текст, дотримуючись вимог до мовлення.

***Як підготувати усний переказ
науково-навчального тексту***

1. Прочитайте уважно текст.
2. Визначте тему й основну думку.
3. Випишіть слова-терміни.
4. З'ясуйте значення незрозумілих слів.
5. Поділіть текст на смислові частини, визначте в кожній з них підтему, основний і другорядний матеріал.
6. Продумайте послідовність викладу думок, складіть простий план.
7. Зверніть увагу на засоби зв'язку речень у науковому тексті.
8. Перекажіть уголос текст за планом, дотримуючись вимог до мовлення.

Як працювати над заміткою

1. Доберіть тему, яка зацікавить всіх.
2. Пишіть, звіривши факти (дати, назви, цифри, прізвища).
3. Продумайте послідовність викладу думок (план).
4. Розповідайте не про все потроху, а про найважливіше.
5. Дотримуйтесь відповідного стилю і типу мовлення.
6. Пишіть грамотно, дотримуйтесь абзаців.
7. Пам'ятайте про вимоги до мовлення і правила спілкування.

Як працювати над заміткою типу роздуму про вчинки людей

1. Визначте тему і основну думку замітки.
2. Добре проаналізуйте факти, дібрані для замітки, продумайте найбільш конкретний випадок, який впливає з фактів.
3. Продумайте початок, адже перше речення повинно зацікавити всіх, підвести до основної думки.
4. Доберіть переконливі докази, визначте їх послідовність: використовуйте приклади із свого життя і інших людей, прислів'я, приклади з книжок, висловлювання видатних людей.
5. Дбайте про мовне оформлення замітки: використовуйте вирази “мені здається...”, “я вважаю...”, “на мою думку...”, уникайте повторень однакових слів, речень.

Аналіз замітки дискусійного характеру

1. Чи чітко сформульоване питання, що обговорюється.
2. Чи наведено різні погляди на обговорюване питання.
3. Чи чітко висловлена позиція автора.
4. Чи вичерпною є наведена в замітці аргументація в правоті автора.
5. Чи спроможна замітка переконати читача в правоті автора.
6. Чи додержано вимог публіцистичного стилю.
7. Наскільки вдалим є заголовок.

Як працювати над оповіданням

1. Вибрати тему оповідання.
2. Обміркувати головну думку (ідею) майбутнього оповідання.
3. Поміркувати, які персонажі могли б діяти в оповіданні.
4. Придумати зав'язку, кульмінацію, розв'язку (вибудувати сюжет) оповідання. Продумати позасюжетні елементи (портрет, пейзаж, ліричні відступи).
5. Зробити робочі начерки оповідання (план, характеристики персонажів; вислови, які варто було б використати тощо).
6. Написати оповідання на чернетці.
7. Відредагувати текст оповідання.

Як працювати над твором

1. Зміст вашого твору повинен відповідати темі (про що ви будете писати і основній думці (що ви будете стверджувати).
2. Не пишіть зайвого (що не стосується теми висловлювання)
3. Слідкуйте за порядком викладу думок.
4. Використовуйте відомі вам мовні засоби зв'язку між реченнями в тексті (займенники, слова, близькі за значенням, та ін.)
5. Дбайте про мовленнєве оформлення.

Як готуватися до усного твору

1. Обери тему (якщо їх кілька) не найлегшу, а таку, яка тебе зацікавила і хвилює, визначає обсяг матеріалу, який вона охоплює, щоб не відхилятися від теми.
2. Продумай основну думку твору і намагайся усе підпорядкувати її розкриттю, по можливості добери до твору влучний епіграф.
3. Склади план (якщо треба) і дотримуйся його.
4. Намагайся оригінально почати твір, щоб одразу зацікавити ним слухача, звертай увагу на те, щоб вступ був пов'язаний з темою.
5. Стеж за логічною послідовністю у викладі матеріалу в основній частині твору.

6. Тему розкривай глибоко і всебічно, уникай загальної особливості, наводь конкретні приклади для підтвердження своїх думок.
7. Правильно цитуй, але не переобтяжуй свою роботу великими цитатами.
8. Продумай, який стиль відповідатиме темі твору, намагайся говорити правильною літературною мовою, грамотно, своїми словами.
9. Пам'ятай, що слухач мусить відчувати ваше ставлення до того. Про що ви говорите.
10. У висновках постарайтеся зробити самостійні узагальнення, пов'язані з сучасністю.

Як збирати матеріал до твору за власним спостереженням

1. Визначити основну думку майбутнього твору.
2. Придивіться уважно до того, про що ви будете писати: намагайтеся побачити найхарактерніше, що спостерігаєте.
3. Запишіть коротко найголовніше, що помітили.
4. До робочих матеріалів записуйте слова, словосполучення, які служать для розкриття теми та основної думки.
5. Запис робочих матеріалів до твору можна проводити за такою схемою:

План спостережень

А) небо

б) сонце

в) хмари

Робочі матеріали

*сіре, темне, осіннє, чисте,
холодне;*

сліпуче

грозові

Як працювати над роздумом

1. Продумайте тему роздуму.
2. Коротко і чітко сформулюйте основну думку.

3. Доберіть переконливі докази (факти з життя, з власних спостережень, з літератури та ін.).
8. Зробіть відповідні висновки.
9. Уживайте для зв'язку частин роздуму такі сполучники: *бо, через те що, тому що, отже, таким чином* та ін.

Вимоги до твору-роздуму на суспільно-політичну тему

1. Визнач тему твору і добре зрозумій її суть.
2. Добери і зафіксуй в робочому зошиті чи в блокноті для нотаток найцікавішу інформацію з радіо-, телепередач, газет, журналів, яка могла б бути переконливим ілюстративним матеріалом для обраної теми.
3. Зазнач, який із зібраного матеріалу можна використати для вступної частини, а який – для тези і доказів.
4. Обміркуй переконливий висновок на основі сказаного.
5. Склади план твору-роздуму.
6. На основі плану склади текст майбутнього твору, визначивши відповідну послідовність висловлювань і абзаців, найбільш доцільні мовно-стилістичні прийоми і засоби текстового зв'язку, занотувавши найважливіші моменти.

Як оформляти лист

1. Пишіть на якісному папері.
2. Дбайте про почерк, охайність в оформленні листа.
3. Уживайте звертання. Звертаючись до старших на Ви, пишіть це слово з великої букви.
4. Дотримуйтесь композиції листа (початку, основної частини, кінцівки).
5. Слідкуйте за мовленнєвим оформленням і грамотністю. Пам'ятайте: по тому, як ви говорите (пишете), судять про вас.
6. Ставте розбірливий підпис, число.
7. Не залишайте листів без відповіді.

Як працювати над виписками

1. Виберіть з тексту потрібний матеріал і випишіть його на картки як цитати в такій послідовності:
 - цитата;
 - прізвище та ініціали автора твору;
 - назва твору;
 - видавництво.
2. Чужі слова потрібно наводити з абсолютною точністю, не відриваючи від змісту тексту, з якого вони взяті.
3. Цитати у вигляді самостійного речення оформляються за правилами пунктуації при прямій мові.
4. Якщо цитата є складовою частиною думки того, хто пише, то вона береться в лапки і починається з малої букви.

Як уникнути помилок

під час синтаксичного розбору

складносурядного речення

1. Щоб правильно встановити, яким є речення – простим чи складним, під час визначення граматичної основи звертайте увагу на підмети, особливо такі, які виражені не іменником і не особовим займенником.
2. Вдумайтеся в смислові та граматичні зв'язки між головними членами речення, щоб не прийняти його за просте.
3. Будьте уважні до речень, ускладнених дієприкметниковими, дієприслівниковими зворотами та ін., з тим, щоб правильно визначити, просте воно чи складне.

Послідовність лінгвістичного аналізу тексту

1. Визначити тему і головну думку тексту.
2. Визначити підтеми тексту (у процесі складання плану тексту).

3. Визначити стиль тексту і поєднані в ньому типи мовлення (основний і допоміжні), виділити фрагменти з типовим значенням (розповідь, опис, роздум), з'ясувати структуру речень таких фрагментів – визначити в них “дане” й “нове”*.
4. У реченнях фрагменту-роздуму “дане” й “нове” не визначаються, натомість визначаються теза, аргумент і висновок (якщо він є)

Опорні схеми проектів з літератури в 10 класі

Ода життю або одужання

(за новелою М. Коцюбинського « Intermezzo»)

Мета проекту:

навчальна – розкрити історію написання новели, особливості жанру і зміст твору, удосконалювати вміння логічно висловлювати думки, через доцільний підбір цитат донести красу мови твору, визначити проблематику новели, особливості її композиції, розкрити символічні образи й образотворчі засоби;

розвивальна – розвивати образне мислення, вміння сприймати художній текст у його єдності з життям;

виховна – виховувати в учнів бережне ставлення до природи рідного краю, естетичні почуття.

Очікувані результати: розвинена емоційність (уміння керувати емоціями); емоційне ставлення до життя (відчуття причетності, небайдужості, відчуття краси); уміння захищати себе.

Ключове питання: Як одужати і пробудитись від буденщини?

Тематичні питання:

1. Драма душі головного героя.
2. Образи-символи новели, їх роль.
3. Чим змийтий бруд з душі героя? І хто є лікарем?
4. Дослідити й накреслити лінію психологічних змін в душі ліричного героя.

Родинне щастя

(за повістю Івана Нечуя-Левицького «Кайдашева сім'я»)

Мета проекту:

навчальна – удосконалювати навички характеристики образів-персонажів;

розвивальна – розвивати уміння сприймати художній текст у його єдності з життям, висловлення власного ставлення до зображуваного;

виховна – формувати готовність до подружнього життя, здатність долати життєві негаразди, акцентувати увагу учнів на визначенні сімейних цінностей.

Очікувані результати: усвідомлення моральних цінностей; взаємоповага між членами родини; вміння любити; повага до людей.

Ключове питання: У чому основа родинного благополуччя?

Тематичні питання:

1. Етимологія слова «родина».
2. Моральні цінності родини.
3. Щастя й нещастя в сім'ї.
4. Міцність родини – міцність країни.
5. Соціологічне дослідження «Родина у твоєму житті»

Голосіння трембіт над горами та долинами...

Розкриття світогляду гуцулів у повісті М.Коцюбинського
«Тіні забутих предків»

Мета проекту:

навчальна – через обрядовість відстежити разом із учнями архаїчну систему поглядів гуцульського народу, що представлена на сторінках повісті М.Коцюбинського «Тіні забутих предків»; удосконалювати вміння аналізувати позасюжетні компоненти композиції епічного твору.

розвивальна – розвивати навички пошуково-дослідницької, творчої роботи, сприяти розвитку самозаглиблення через вивчення традицій свого народу, психічних процесів та мовлення учнів;

виховна – виховувати допитливість, естетичні почуття, почуття патріотизму, укоріненого в тисячолітній культурі українського народу,
Актуальність проекту – формування інтересу до вивчення фольклору як складової частини національної культури.

Очікувані результати: оптимістичне ставлення до життя (віра у власні сили, потенційні можливості,); здатність бути реалістом; розвиток фантазії.

Ключове питання: Що чи хто є тінями забутих предків?

Тематичні питання:

1. Духовне і фізичне в людині.
2. Що страшніше : фантастика чи реальність?
3. Взаємодія людини і природи в повісті
4. Погляди на навколишній світ через призму фольклорної обрядовості.
5. Сила, що дає наснагу до життя.

Спів щастю та життю

(Леся Українка. Драма-феєрія “Лісова пісня”)

Мета проекту:

навчальна - удосконалювати навички комплексного аналізу ліро-епічного твору; формувати здатність учнів свідомо ставитися до життя, поняття про моральні способи досягнення успіху в житті;

розвивальна – сприяти розвитку духовності учнів; розвивати психічні процеси та мовлення учнів;

виховна – виховувати бажання духовно збагачуватися; залучати учнів до загальнолюдських цінностей;

Очікувані результати: свідоме ставлення до життя (розважливість у вчинках, поміркованість у прийнятті рішень, у виборі шляхів власного розвитку);

прагнення до духовного збагачення;

уміння узгоджувати бажання з обов’язками.

Ключове питання: Що є найбільшим щастям для людської душі?

Тематичні питання: 1. Які цінності утверджує образ Мавки?

2. Чому в поетичній натурі Лукаша гине все прекрасне?

3. Світ матеріального та духовного.

4. Драма й сучасність.

Кожен крок гріховний штовхає до безодні

(за повістю О.Кобилянської «Земля»)

Мета проекту:

навчальна – на основі психологічних досліджень з'ясувати причини трагедії в родині Федорчуків, удосконалювати навички характеристики образів-персонажів епічних творів, поглиблювати вміння коментувати, аналізувати художній текст, проводити аналогії, давати оцінку явищам життя й літератури;

розвивальна – розвивати навички виділення причинно-наслідкових зв'язків, головного та деталей, узагальнення та висновків;

виховна – виховувати високі моральні якості, що ґрунтуються на основних біблійних заповідях, несприйняття зла, насильства, жорстокості, почуття гуманізму, естетичний смак.

Очікувані результати: свідоме ставлення до життя (розважливість у вчинках, поміркованість у прийнятті рішень, у виборі шляхів власного розвитку); дотримання моральних людських цінностей.

Ключове питання: Лише одна деталь сумна

Тривожить Сина:

Не вигнана Його війна

З ім'ям Людина.

Як можна зупинити «війну-боротьбу» у власній душі?

Тематичні питання:

1.«Теологи» Перші гріхи людини, їх наслідки для людства.

2. «Літературознавці» Земля – божество людське, що родить, дарує і навіть карає.

3. «Текстологи» Гріхопадіння Сави. (Порушення Заповідей Господніх)
4. «Психологи» «Доля людини – в характері її» (О.Кобилянська)
Типи характерів двох братів.
5. «Критики» Докори сумління. Хто із персонажів їх відчуває?

“ В Україну лунуть журавлі...”

Відтворення трагедії переселення галицьких селян до Канади у новелі В.Стефаника “”Камінний хрест”.

Мета проекту:

навчальна – на основі досліджень з’ясувати психологію галицького селянина, причини еміграції українців і в часи Стефаника, і сьогодні, поглиблювати вміння коментувати, аналізувати художній текст, проводити аналогії, давати оцінку явищам життя;

розвивальна – розвивати навички виділення причинно-наслідкових зв'язків, головного та деталей, узагальнення та висновків;

виховна – виховувати в учнів інтерес до історії України, увагу до художньої деталі; через осмислення твору поглиблювати в учнів почуття патріотизму, любові до України, її народу, гордості за свою державу, прагнення до відродження її, вселяти в юні душі віру у краще майбутнє держави.

Очікувані результати: утвердити думку про те, що рідний край для людини – це її життя, рідна земля – мати; віра в краще майбутнє держави.

Ключове питання: Яка ж сила примусила розійтися наш український народ по світу?

Тематичні питання:

1. «Історики» Чи характерний для нашого етносу потяг до мандрів-переселень?
2. «Біографи» Поява теми еміграції у Стефаника.
3. «Філософи» Який психологічний злам переживав селянин, продаючи землю?

4. «Аналітики» Сучасний біль.

«У пошуках правди йдемо за Мойсеєм»

Філософське осмислення поеми І.Франка “Мойсей”

Сила образів та різноманітність проблематики твору

Мета проекту:

навчальна – через розкриття алегоричності образів
висвітлити проблематику твору, актуальність її в наш час;

поглибити навички роботи з текстом художнього твору;

розвивальна – розвивати уміння працювати в групах,
синтезувати досліджене і робити висновки у різних видах презентації;

виховна – виховувати волелюбність, громадянську активність,
почуття людської гідності та національної свідомості.

Очікувані результати: усвідомлення моральних цінностей та цінності
свободи; громадянська свідомість; самовизначення; патріотизм.

Ключове питання: Як жити українцям?

Якими шляхами йти? Яким вождям довіряти свою долю?

Тематичні питання:

1.«Дослідники особистості»

Що єднає образ Мойсея та автора поеми?

2. «Психологи»

Чому Мойсей – людина одержима, сильна духом – піддався
сумнівам? (Розкриття внутрішнього світу Франкового героя)

3. «Шукачів праведного шляху»

Яким ви бачите шлях Мойсеевого народу?

4. «Експерти» *«У пошуках правди йдемо за Мойсеєм»*

Як писати твори

8–9 КЛАСИ

Програма пропонує навчитися писати твори таких жанрів:

- *твір-опис місцевості (на основі особистих спостережень і вражень);*
- *твір-опис пам'яток історії та культури (на основі особистих спостережень і вражень);*
- *твір-роздум на морально-етичні та суспільні теми (у публіцистичному стилі);*
- *твір-оповідання на основі почутого;*
- *повідомлення на теми про мову, що вимагають зіставлення й узагальнення матеріалу (в науковому стилі).*

Обсяг твору у 8-9 класах: 2-2,5 сторінки у класах з українською мовою навчання і 1,75-2 сторінки у класах із російською мовою навчання. Твір-опис місцевості має такі особливості:

- 1) необхідність знання архітектурних термінів;*
- 2) уточнення місця, звідки ведеться спостереження, часу доби, пори року, погоди;*
- 3) опис площі ведеться по колу (зліва направо чи навпаки);*
- 4) опис здебільшого підпорядковується меті, з якою його вводять у художній текст;*
- 5) опис місцевості в художньому стилі вимагає відповідної лексики, яка виражала б загальне враження від побаченого. При написанні творів учні повинні використовувати терміни з географії, мистецтвознавства (живопису, архітектури, музики, скульптури та ін.), суспільно-політичного життя, з морально-етичних проблем. Наприклад, твір-опис місцевості може включати такі поняття, як забудова, планування, державні установи, громадські заклади, архітектурний стиль, майданчики, газони, пейзаж, околиця, мікрорайон. В описі місцевості можна виділити такі види, як міський пейзаж, сільський пейзаж, індустріальний пейзаж; опис моря, гір, лісу, поля, ріки, будь-якої місцевості; опис вулиці, площі, частини міста, села, околиці. При цьому доречно вживання художніх засобів: епітетів, порівнянь, метафор та інших виразально-зображувальних засобів.*

Твір-опис пам'яток історії та культури також вимагає спеціальних знань і вживання відповідної лексики. Що можна описати? Старовинну книгу, картину, ікону, ювелірний виріб, виріб народно-ужиткового

мистецтва, пам'ятник, храм, будівлю, що є історичною пам'яткою й охороняється законом. Отже, восьмикласник має знати і вживати у своєму описі такі слова, як реліквія, раритет, оправка, палітурка, емаль, застібка, шрифт, устав, на-півустав, оздоба, техніка виконання, лик, обрис, фоліант, орнамент, мініатюра, реставрація, оригінал, копія, фреска, іконостас, шаблон, формат, титульний аркуш, репродукція, олія, колористика, світлотінь, пропорція, композиція, гармонія, передній план, задній план, фон, статуя, стела, обеліск, постамент, фасад, профіль, анфас, виступ, колона, пілястр, пілон, аркада, пояс, лоджия, карниз, фронтон, балкон, інтер'єр. При описі пам'яток історії чи культури можливе помірне вживання різних художніх засобів.

Твір-опис пам'яток історії та культури включає такі відомості:

- 1) чим зумовлена поява твору-опису;*
- 2) назва пам'ятки (пам'ятника чи будівлі) та її місцезнаходження;*
- 3) мета спорудження;*
- 4) опис пам'ятки;*
- 5) думки й почуття автора (на основі побаченого чи почутого).*

Загальний план опису пам'ятника.

- 1. Зазначити, що він собою являє (статуя, стела, обеліск).*
- 2. Відомості про автора.*
- 3. Інформація про особу, якій встановлено пам'ятник.*
- 4. Загальне враження від пам'ятника (основне у скульптурі не форма, а духовний світ людини, якій поставлено пам'ятник).*
- 5. Опис самої скульптури і постаменту (матеріал, розмір, де встановлено, як співвідноситься з місцевістю).*
- 6. Загальна оцінка і значення для історії культури народу.*

Загальний план опису будівлі.

1. Загальне враження від будівлі.
2. Центральний фасад, його членування відповідно до поверхів.
3. Профіль будівлі (обриси на тлі неба) створюють вертикальні і горизонтальні членування: вертикальні — виступи, колони, пілястри, пілони, аркади, горизонтальні — пояси, лоджії, карнизи, фронтони, балкони.
4. Групування вікон, оформлення порталу (центрального входу).
5. Будівля як частина архітектурного ансамблю міста.

Твори-роздуми на суспільні та морально-етичні теми

Твори-роздуми на суспільні та морально-етичні теми мають особливу побудову: **вступ** (теза чи антитеза), **доведення** (аргументи і факти), **висновок**. Для початку визначається думка у лаконічній формі, яку автор (школяр) хоче довести чи спростувати. Потім добираються докази, фактичний матеріал, які оформляються відповідним чином. Наприкінці твору все сказане узагальнюється й підсумовується — робиться висновок. У творі-роздумі вживаються такі словосполучення, як: **я думаю, я вважаю, на мою думку, на моє глибоке переконання, по-моєму, всупереч загальноприйнятій думці, незважаючи на усталені норми, моралі (поведінки) і под.** Необхідно також володіти лексиною, яка допоможе висвітлити суспільно-політичні (суспільний лад, громадськість, парламент, урядові структури, влада, місцеве самоврядування, конституційні права та обов'язки, верховенство закону, політика, стратегія, суверенітет, незалежність, демократія, ринкова економіка, регіони, екологія, сучасні технології, комп'ютеризація, злагода, примирення, судові органи, судочинство, засоби масової інформації та ін.) та морально-етичні проблеми (мораль — це система норм і принципів поведінки людей у ставленні один до одного і до суспільства; етика — наука про мораль; норми поведінки, сукупність моральних правил, звичаєве право, честь, порядність, шляхетність, вірність, відданість,

дружба, любов, повага, позитивні, негативні риси, вади характеру, вдачі, вчинки, відповідальність, толерантність, терпимість та ін.).

Особливості твору на суспільну тему.

- 1. До суспільних тем належать такі, які стосуються життя нашого суспільства.*
- 2. Основні джерела інформації — газети, журнали, радіо- і телепередачі.*
- 3. Для написання твору-роздуму на суспільну тему, потрібно:*
 - а) знати тему і розуміти її суть;*
 - б) дібрати цікаву інформацію з преси;*
 - в) визначити вступ, тези й аргументи з дібраного матеріалу;*
 - г) обміркувати висновок;*
 - г) скласти план.*

Особливості твору на морально-етичну тему.

- 1. З'ясувати суть поняття «мораль» та «етика».*
- 2. Матеріал для творів — спостереження за життям (екологічний стан регіону, ставлення до рідного краю, до людей, вибір професії, уподобання, судження про культуру, людські вчинки, дружбу, щастя тощо).*
- 3. Твори композиційно складаються із вступу, тези, аргументів, висновку.*

Твір-оповідання на основі почутого пишеться в художньому стилі, тому вживається найрізноманітніша лексика й увесь широкий арсенал художніх засобів мови.

Компоненти твору-оповідання на основі почутого.

- 1. Вступ (знайомство з оповідачем):*

- а) за яких обставин почато розповідь;
 - б) хто розповів;
 - в) зовнішність, характер, манера говорити.
2. Основна частина (докладна розповідь на основі почутого).
 3. Закінчення (враження від почутого).

Повідомлення на теми про мову (в науковому стилі),- вид роботи, який вимагає зіставлення й узагальнення матеріалу, проводиться на завершальному етапі вивчення курсу мови, починаючи з 8-го класу. Повідомлення виконується за планом, колективно складеним у класі з допомогою учителя. У творі наукового стилю про мову використовуються відповідні до теми мовознавчі терміни, а от художні засоби у такому тексті недоречні. Щоб написати твір, необхідно навчитися послідовно викладати матеріал, логічно розвивати тему й основну думку, ділити текст на смислово-закінчені частини, обирати відповідний стиль і тип мовлення, засоби зв'язку в реченні, правильно будувати фрагменти тексту, використовуючи різні способи вираження типового значення «даного» і «нового». Наприклад, у творі-описі місцевості «дане» — місце розташування, «нове» — предмети та об'єкти; в описі предмета «дане» — предмет чи його частини, «нове» — ознаки предмета; при описі стану «дане» — особа, елементи середовища, «нове» — ознаки стану. При розповіді «дане» — особи, час, місце дії, «нове» — події, які змінюють одна одну; при оцінюванні дійсності (у творах-роздумах на суспільну чи морально-етичну тему) «дане» — предмети, дії, «нове» — їх оцінка.

«Нове» розвиває думку й поєднує речення, може послідовно чергуватися з «даним» або бути з ним паралельним.

Починаючи писати твір, необхідно чітко визначити:

- а) тему (про що писати);
- б) тип мовлення (розповідь; опис місцевості, пам'яток історії та культури; лінгвістичний твір; роздум (у творах на суспільні та морально-етичні теми); інколи різні типи мовлення можуть по

єднуватися і взаємодоповнювати один одного;

в) стиль мовлення (художній — в оповіданні, науковий — у лінгвістичному творі, публіцистичний або художньо-публіцистичний у творах на морально-етичні та суспільні теми).